VOL. 1 | ISSUE 2 | APRIL 2026

UNISCIENCE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

UniScience
International scientific journal

U.TOMAS VA F. ZNANETSKIYNING «POLYAK DEHQONI YEVROPADA VA AMERIKADA» ASARI

Ergasheva Visola Shuxrat qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

E-mail: ergashevavisola504@gmail.com

Annotatsiya*. Mazkur maqolada Tomas va Znanetskiyning "Polyak dehqoni Yevropada va Amerikada" asari sotsiologik tahlil qilinadi. Asarda migratsiya jarayonlari, ijtimoiy moslashuv, madaniy transformatsiya va shaxsiy hujjatlar asosidagi empirik yondashuv o'rganilgan. Tadqiqotda klassik sotsiologiyaning muhim metodologik yondashuvlari ochib beriladi.*

Kalit so`zlari: *migratsiya, ijtimoiy moslashuv, madaniyat, empirik tadqiqot, shaxsiy hujjatlar, sotsiologiya*

Аннотация. *В данной статье проводится социологический анализ работы Томаса и Знанецкого «Польский крестьянин в Европе и Америке». Рассматриваются процессы миграции, социальной адаптации, культурной трансформации и эмпирический подход на основе личных документов. Раскрываются важные методологические подходы классической социологии.*

Ключевые слова: *миграция, социальная адаптация, культура, эмпирическое исследование, личные документы, социология*

Kirish. The Polish Peasant in Europe and America asari sotsiologiya tarixida muhim o'rin egallagan fundamental ilmiy tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Ushbu asar William Isaac Thomas va Florian Znaniecki tomonidan 1918–1920-yillarda yaratilgan bo'lib, u emigratsiya, ijtimoiy o'zgarishlar va shaxs hamda jamiyat o'rtasidagi

munosabatlarni chuqur tahlil qiladi. Asar asosan Polshadan Amerikaga ko‘chib kelgan dehqonlarning hayoti, ularning yangi ijtimoiy muhitga moslashuvi va madaniy qadriyatlarining o‘zgarishi masalalariga bag‘ishlangan.

Unda sotsiologiyada yangi metodologik yondashuv – hujjatlarni tahlil qilish usuli keng qo‘llanilgan. Mualliflar shaxsiy xatlar, kundaliklar, avtobiografiyalar va rasmiy hujjatlar orqali ijtimoiy jarayonlarni o‘rganishga harakat qilganlar. Bu esa empirik sotsiologiyaning rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Asarda ijtimoiy dezorganizatsiya tushunchasi ham alohida o‘rin tutadi, ya’ni an’anaviy ijtimoiy tizimlarning buzilishi va yangi muhitda yangi ijtimoiy tartiblarning shakllanishi jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, mualliflar individ va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni tushuntirishda “ijtimoiy qadriyatlar” va “ijtimoiy munosabatlar” tushunchalariga alohida e’tibor qaratadilar. Ularning fikricha, inson xulq-atvori nafaqat individual xususiyatlar, balki ijtimoiy muhit va madaniy omillar bilan ham belgilanadi. Shu jihatdan, ushbu asar zamonaviy sotsiologiyada migratsiya, ijtimoiy moslashuv va madaniy transformatsiya jarayonlarini o‘rganishda muhim nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

XX asr boshlarida sotsiologiya fanining shakllanish jarayonida migratsiya va ijtimoiy o‘zgarishlar muammosi markaziy mavzulardan biriga aylandi. Aynan shu davrda yaratilgan Tomas va Znanetskiyning “Polyak dehqoni Yevropada va Amerikada” asari ilmiy jamoatchilik tomonidan klassik tadqiqot sifatida e’tirof etiladi. Ushbu asar nafaqat migratsiya sotsiologiyasi, balki empirik tadqiqot metodologiyasining rivojiga ham katta hissa qo‘shgan. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi - Yevropadan, xususan Polshadan AQShga ko‘chib kelgan dehqonlarning ijtimoiy hayotini o‘rganish, ularning yangi muhitga moslashuv jarayonini tahlil qilish va madaniy identitetdagi o‘zgarishlarni aniqlashdan iborat. Mualliflar migratsiyani faqat iqtisodiy jarayon sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy va madaniy hodisa sifatida ko‘rib chiqadilar. Bugungi globallashuv davrida ham migratsiya muammosi o‘z

dolzarbligini yo‘qotmagan. Shu sababli mazkur asarni o‘rganish zamonaviy sotsiologik tadqiqotlar uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. The Polish Peasant in Europe and America asari sotsiologik tadqiqot metodologiyasida yangi bosqichni boshlab bergan muhim ilmiy manba hisoblanadi. Ushbu tadqiqot William Isaac Thomas va Florian Znaniecki tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, unda empirik yondashuv va sifatli tahlil usullariga katta e’tibor qaratilgan. Mualliflar an’anaviy nazariy mulohazalardan farqli ravishda real hayotiy materiallarga, ya’ni shaxsiy hujjatlarga tayangan holda ijtimoiy jarayonlarni o‘rganganlar. Ushbu asar keyinchalik empirik sotsiologiya, migratsiya tadqiqotlari va madaniyatlararo munosabatlarni o‘rganishda asosiy manbalardan biriga aylangan. Tadqiqot metodologiyasining eng muhim jihati – “hayotiy hujjatlar” (life documents) usulining qo‘llanilishidir. Bu usul orqali xatlar, kundaliklar, avtobiografiyalar va boshqa shaxsiy materiallar tahlil qilinib, individning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro aloqasi chuqur o‘rganilgan.

Tomas va Znanetskiy tadqiqoti o‘z davri uchun innovatsion metodologiya bilan ajralib turadi. Ular an’anaviy statistik yoki kvantitativ yondashuvdan farqli ravishda sifat metodlarini qo‘llashni afzal ko‘rgan. Ayniqsa, shaxsiy hujjatlar — xatlar, kundaliklar, autobiografiyalar — asosiy empirik manba sifatida ishlatilgan. Bu yondashuv sotsiologiyada “biografik metod” yoki “hujjatli tahlil” sifatida mashhur bo‘lib, insonning ichki dunyosini, uning qarashlari va tajribasini tushunishga imkon beradi. Mualliflar “insoniy tajriba”ni ijtimoiy tahlilning markaziga qo‘yib, sotsiologiyada yangi — humanistik yo‘nalishni shakllantirgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mazkur asar keyinchalik ko‘plab sotsiologlar, jumladan, Robert Merton va boshqa olimlar tomonidan rivojlantirilgan nazariyalar uchun asos bo‘lib xizmat qilgan. Ayniqsa, ijtimoiy rol, identitet va normativ tizimlar haqidagi qarashlar ushbu tadqiqotdan ilhomlangan.

Muhokama. Asarning markaziy g‘oyalaridan biri — migratsiya jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy dezorganizatsiya masalasidir. Mualliflar ta’kidlashicha, inson o‘zining an’anaviy muhitidan ajralib chiqqanda, avvalgi ijtimoiy normalar va qadriyatlar zaiflashadi. Bu esa shaxsning ijtimoiy orientatsiyasida noaniqlik va inqiroz holatlarini keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, yangi jamiyatga moslashish jarayonida qayta tashkil topish (reintegratsiya) yuz beradi. Migrantlar yangi ijtimoiy rollarni o‘zlashtiradi, yangi qadriyatlar tizimini qabul qiladi va asta-sekin yangi ijtimoiy muhitga integratsiyalashadi. Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat — madaniy identitet masalasidir. Mualliflar ko‘rsatadiki, migrantlar o‘z milliy madaniyatini to‘liq yo‘qotmaydi, balki uni yangi sharoitga moslashtiradi. Natijada “ikki madaniyat orasidagi shaxs” fenomeni yuzaga keladi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari migratsiya jarayonining murakkab va ko‘p qirrali ekanligini ko‘rsatadi. Birinchidan, migratsiya faqat geografik ko‘chish emas, balki chuqur ijtimoiy transformatsiya jarayonidir. Ikkinchidan, shaxsiy hujjatlar sotsiologik tahlil uchun noyob va qimmatli manba ekanligi isbotlangan. Shuningdek, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy moslashuv jarayoni individual omillar (ta’lim, tajriba) va ijtimoiy omillar (jamiyatning qabul qilishi, institutsiyalar) ta’sirida shakllanadi. Madaniy transformatsiya esa asta-sekinlik bilan yuz beradi va ko‘pincha avlodlar almashinuvi bilan bog‘liq bo‘ladi. The Polish Peasant in Europe and America asarini tahlil qilish natijasida shuni ko‘rish mumkinki, William Isaac Thomas va Florian Znaniecki tomonidan ishlab chiqilgan ushbu ilmiy ish sotsiologiya fanida yangi empirik yondashuvning shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatgan. Tadqiqot natijalari migratsiya jarayonlarida individning ijtimoiy moslashuvi murakkab va ko‘p bosqichli ekanligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, ijtimoiy qadriyatlarning o‘zgarishi va yangi muhitga moslashish jarayonlari shaxs xulq-atvoriga bevosita ta’sir qilishi aniqlangan.

Shuningdek, asar natijalari shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy dezorganizatsiya jarayonlari emigratsiya davrida kuchayadi va yangi ijtimoiy tartiblarning shakllanishiga olib keladi. Hujjatlar tahlili metodi esa ijtimoiy hodisalarni chuqur va real hayotga yaqin tarzda o‘rganish imkonini beradi. Ushbu natijalar zamonaviy sotsiologiyada migratsiya, madaniy o‘zgarishlar va ijtimoiy integratsiya jarayonlarini tushunishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi

Xulosa. Uilyam Tomas va Florian Znanetskiyning Polyak dehqoni Yevropada va Amerikada asari sotsiologiya fanining rivojlanishida alohida o‘rin egallaydi va bugungi kunda ham o‘z ilmiy ahamiyatini yo‘qotmagan fundamental tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Ushbu asar migratsiya jarayonini faqatgina iqtisodiy yoki hududiy ko‘chish sifatida emas, balki inson hayotining barcha jabhalariga ta’sir qiluvchi murakkab ijtimoiy va madaniy jarayon sifatida yoritib beradi. Mualliflar insonning kundalik hayoti, uning ichki kechinmalari, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlari orqali jamiyatni tushunishga intilganligi bilan o‘z davrida yangicha yondashuvni shakllantirgan.Asarning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, unda empirik tadqiqot usullariga alohida e’tibor qaratilib, shaxsiy hujjatlar - xatlar, kundaliklar va tarjimai hol materiallari - asosiy ilmiy manba sifatida qo‘llanilgan. Bu esa sotsiologiyada inson tajribasini chuqurroq o‘rganish imkonini yaratib, keyinchalik sifat metodlarining keng rivojlanishiga zamin bo‘lib xizmat qilgan. Mualliflar tomonidan ilgari surilgan humanistik yondashuv jamiyatni tushunishda individning rolini markazga qo‘yadi va ijtimoiy hodisalarni subyektiv tajriba orqali tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqotda migratsiya jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy o‘zgarishlar, ayniqsa, ijtimoiy dezorganizatsiya masalasi chuqur ochib beriladi. Inson o‘zining an’anaviy muhitidan ajralganida, avvalgi ijtimoiy normalar va qadriyatlar tizimi zaiflashadi, bu esa shaxsning hayotida ma’lum darajada beqarorlik va noaniqlikni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, yangi jamiyatga moslashish jarayonida inson asta-

sekin yangi qadriyatlarni o‘zlashtiradi va yangi ijtimoiy rollarni egallaydi. Natijada qayta integratsiya jarayoni yuz beradi va shaxs yangi ijtimoiy tizimga moslashadi. Asarda madaniy transformatsiya masalasi ham muhim o‘rin tutadi. Migrantlar o‘z milliy madaniyatini to‘liq yo‘qotmaydi, aksincha uni yangi ijtimoiy sharoitga moslashtiradi. Bu jarayon natijasida aralash yoki sintezlashgan madaniy identitet shakllanadi, bu esa zamonaviy globallashuv sharoitida keng kuzatilayotgan hodisalardan biridir. Shu jihatdan mazkur asar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki hozirgi davr migratsiya jarayonlarini tushunishda ham muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu asar inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab o‘zaro aloqalarni chuqur tahlil qilish orqali sotsiologiya faniga katta hissa qo‘shgan. U migratsiya, ijtimoiy moslashuv va madaniy o‘zgarishlar kabi dolzarb muammolarni keng qamrovda yoritib beradi. Shu sababli bu tadqiqot nafaqat o‘z davrining mahsuli, balki bugungi ilmiy izlanishlar uchun ham muhim nazariy va metodologik manba sifatida qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Jiyanmuratova, G. Sh. Sotsiologiya tarixi: darslik / G. Sh. Jiyanmuratova. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b.

2. Jiyanmuratova, G. Sh. Sotsiologiya tarixi: darslik. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.

3. Wikipedia: erkin ensiklopediya [Elektron resurs]. – Kirish rejimi: https://uz.wikipedia.org

4. Jiyanmuratova, G. Sh. Sotsiologiya tarixi / G. Sh. Jiyanmuratova. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo nashriyoti, 2020.

5. Sotsiologiya tarixi: darslik / G. Sh. Jiyanmuratova. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b.